

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

**ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
МЕНЕДЖМЕНТУ**

КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

К В А Л І Ф І К А Ц І Й Н А Р О Б О Т А

на тему: Державна політика у сфері соціально-психологічної адаптації
учасників бойових дій: світовий досвід для України

Студента(ки) 2 курсу МАПУА групи
Освітньої програми «Публічне управління
та адміністрування»
Спеціальності 281 Публічне управління та
адміністрування
Галузі знань 28 Публічне управління та
адміністрування
Ступеня вищої освіти магістра
Богатирчук Діани Володимирівни

Науковий керівник
Кононенко В.В. завідувач кафедри
публічного управління та менеджменту,
доктор історичних наук, професор

Розширена шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка ECTS _____

Голова Екзаменаційної комісії _____

(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени Екзаменаційної комісії _____

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

Вінниця – 2024

АНОТАЦІЯ

Богатирчук Д.В. «Державна політика у сфері соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій: світовий досвід для України». Дипломна робота освітнього рівня — магістр. Спеціальність — 281 Публічне управління та адміністрування. Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського, Вінниця, 2024.

У кваліфікаційній роботі проведений теоретико-методологічний аналіз сутності державної політики в сфері соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій. Проведений аналіз нормативно-правове забезпечення державної політики в сфері соціально-психологічної адаптації УБД. З огляду на чинну нормативно-правову базу, проаналізовано особливості формування та реалізації державної політики в цій сфері в Україні.

У кваліфікаційній роботі задля виявлення шляхів щодо вдосконалення ефективності державної політики України в сфері соціально-психологічної адаптації УБД, проаналізовано актуальний світовий досвід адаптації та реінтеграції ветеранів.

Практична значущість результатів дослідження полягає у виробленні практичних рекомендацій, що можуть бути використані у формуванні подальшої державної політики у сфері соціально-психологічної адаптації УБД. Ці здобутки сприяють кращому розумінню проблем реінтеграції та соціально-психологічної адаптації з якими стикаються ветерани в Україні. Зроблено узагальнюючі висновки, які спрямовано на окреслення можливостей практичного застосування напрацювань кваліфікаційної роботи у діяльності державних органів.

Ключові слова: соціально-психологічна адаптація, ветеран, учасник бойових дій, державна політика, реабілітація.

ABSTRACT

Bohatyrchuk D.V. "State Policy in the Field of Socio-Psychological Adaptation of Combatants: Global Experience for Ukraine." Master's thesis. Specialty — 281 Public Administration. Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, 2024.

This qualification work provides a theoretical and methodological analysis of the essence of state policy in the field of socio-psychological adaptation of combatants. It includes an analysis of the regulatory and legal framework supporting state policy in this domain. Based on the existing legal framework, the features of forming and implementing state policy in this area in Ukraine are examined.

To identify ways to improve the effectiveness of Ukraine's state policy on the socio-psychological adaptation of combatants, the work analyzes contemporary global experiences in the adaptation and reintegration of veterans.

The practical significance of the research results lies in the development of practical recommendations that can be used to shape future state policies in the field of socio-psychological adaptation of combatants. These findings contribute to a deeper understanding of the reintegration challenges and socio-psychological adaptation issues faced by veterans in Ukraine. General conclusions are drawn, highlighting opportunities for practical application of the thesis outcomes in the activities of state institutions.

Keywords: socio-psychological adaptation, veteran, combatant, state policy, rehabilitation.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА В СФЕРІ АДАПТАЦІЇ	
УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА	9
1.1. Основні поняття, аналіз наявних досліджень з цієї теми	9
1.2. Організаційно-правові аспекти адаптації та реабілітації учасників бойових дій за законодавством України	14
1.3. Роль держави в соціально-психологічній адаптації учасників бойових дій	25
Висновки до Розділу 1.	32
РОЗДІЛ 2. ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ	34
2.1. Досвід країн, що стикнулись зі збройними конфліктами	34
2.2. Державне регулювання та програми соціально-психологічної адаптації військових за кордоном: досвід для України	41
Висновки до розділу 2.	66
РОЗДІЛ 3. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В СФЕРІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ	69
3.1. Державні програми соціальної та психологічної адаптації учасників бойових дій в Україні	69
3.2. Проблеми та недоліки повоєнної адаптації учасників бойових дій в Україні	75
3.3. Напрями вдосконалення національної державної політики у сфері соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій	80
Висновки до Розділу 3.	85
ВИСНОВКИ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	89

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Україна, як багата історією країна, відчула події пов'язані з бойовими конфліктами. Війни та конфлікти залишають глибокий слід у житті тих, хто став учасниками цих подій. Саме тому тема *"Державна політика у сфері соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій: світовий досвід для України"* має велике значення не лише для України, але і для багатьох інших країн, що стикаються з подібними викликами.

Один із ключових аспектів важливості цієї теми полягає в забезпеченні добробуту та психологічного здоров'я учасників бойових дій. Після завершення військових операцій багато з них зіштовхуються з фізичними та психологічними травмами, посттравматичним стресовим розладом, надмірною втомою та труднощами у відновленні психологічного балансу. Державна політика повинна забезпечити доступ до високоякісної медичної допомоги та психологічних послуг для цих ветеранів. Це не лише сприятиме їхньому швидкому відновленню, але й допоможе їм інтегруватися в цивільне життя.

Збереження миру та безпеки є ще однією причиною необхідності розгляду цієї теми. Якщо ветерани не отримують належної підтримки та адаптації до цивільного життя, це може призвести до соціальної нестабільності та конфліктів у майбутньому. Для забезпечення миру та безпеки важливо, щоб ці особи могли успішно реінтегруватися в суспільство і знайти нове місце в ньому.

Підтримка сімей учасників бойових дій також важлива. Не лише ветерани, але й їхні родини можуть стикатися з труднощами та стресом. Державна політика повинна враховувати цей аспект і надавати підтримку сім'ям, щоб вони могли відновити стабільність та гармонію в своєму житті.

Збереження гідності є ще однією важливою складовою державної політики у цій сфері. Забезпечення гідності учасників бойових дій та їхніх

сімей є моральним та етичним обов'язком суспільства та держави. Важливо підтримувати та підвищувати самоповагу тих, хто став жертвою війни.

Міжнародний досвід говорить нам, що багато країн вже розробили та успішно впроваджують державні програми соціально-психологічної адаптації для ветеранів. Україна, як сучасна держава, має намір враховувати цей міжнародний досвід та намагатися створити схожі програми для своїх учасників бойових дій. Навчаючись іншим країнам і використовуючи їхні кращі практики, Україна може покращити рівень підтримки своїх ветеранів та забезпечити їм якісну адаптацію до мирного життя.

Загалом, державна політика у сфері соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій є критично важливою для забезпечення добробуту цих людей, збереження миру та безпеки, підтримки їхніх сімей, збереження гідності та врахування міжнародних стандартів. Враховуючи ці аспекти, Україна може стати прикладом у гармонійному вирішенні проблем військових ветеранів та їхніх родин, показавши, як держава може забезпечити їм гідне життя після війни.

Захист ветеранів, військових та їх сімей та їх адаптація відображається у таких нормативно-правових актах: Закон України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” (1994), Закон України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” (1992), Закон України “Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України, та членів їхніх сімей” (2004), Закон України “Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист” (1998).

Аналіз наукових джерел свідчить про те, що упродовж останніх десятиліть дослідники значної уваги надають проблемі соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій.

Дослідженням теми ролі державної політики у сфері соціально-психологічної адаптації ветеранів займалися такі українські науковці: Є.

Гордієнко, О. Кондратенко, В. Кривошей, В. Алещенко, В. Кондюкова, І. Слюсар, Б. Буяк та інші. Неабияку увагу цій темі приділяли також закордонні дослідники такі як: Д. Каплан, Е. Бен-Арі, Л. Лангман та ін.

Мета дослідження. Мета дослідження полягає у розгляді та аналізі практик та стратегій, які використовуються у різних країнах для підтримки учасників бойових дій та їхніх сімей у процесі соціально-психологічної адаптації.

Об'єктом дослідження є державна політика в сфері підтримки учасників бойових дій та ветеранів.

Предметом дослідження є державна політика соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій і ветеранів, а також вплив державної політики на цей процес.

Завдання кваліфікаційної роботи:

1. Проаналізувати досвід різних країн у сфері підтримки учасників бойових дій та їхніх сімей, включаючи стратегії, програми, та підходи, що успішно вживаються для соціально-психологічної адаптації.
2. На основі світового досвіду дослідження має ідентифікувати найкращі практики та приклади політик, які сприяють успішній адаптації учасників бойових дій.
3. Виділити основні проблеми та виклики, з якими стикаються учасники бойових дій та їхні сім'ї під час соціально-психологічної адаптації.

Методи дослідження – загальні (аналіз, синтез, моделювання, порівняння, узагальнення) для виявлення й пояснення чинних підходів до сутності й організаційно-правових засад професійної реабілітації осіб з інвалідністю; спеціальні (історично-правовий, формально-юридичний, статистичного аналізу) для розкриття історіогенезу проблеми професійної реабілітації осіб з інвалідністю, оформлення її нормативно-правового підґрунтя, з'ясування механізмів вирішення.

Наукова новизна даного дослідження проявляється у вивченні специфіки соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій та ветеранів з позиції світового досвіду та його застосування до умов України. Важливою складовою новизни є порівняння політик та практик різних країн у цій сфері, що дозволяє виділити та адаптувати кращі підходи для України.

Практичне значення дослідження. Результати наукових досліджень можуть застосовуватись політиками, оскільки презентує важливу інформацію для покращення підтримки ветеранів та учасників бойових дій. Також надаються рекомендації для створення ефективних механізмів реінтеграції ветеранів у цивільне життя, сприяючи тим самим поліпшенню їхнього благополуччя та суспільної стабільності.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні положення дипломної роботи викладено у таких публікаціях:

1. Богатирчук Д.В. Державна політика США щодо військовослужбовців: підтримка, реформи та програми допомоги. *Політичні, правові та організаційні проблеми діяльності органів публічної влади та публічних службовців у воєнний та повоєнний період*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 21 черв. 2024. С. 56–58.
2. Богатирчук Д.В. Фандрайзинг як інструмент для соціально-психологічної адаптації військовослужбовців. *Політичні, правові та організаційні проблеми діяльності органів публічної влади та публічних службовців у воєнний та повоєнний період*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 21 черв. 2024. С. 150–153.

Структура дипломної роботи зумовлена її метою та науковими завданнями. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Містить три таблиці та два рисунки. Повний обсяг дипломної роботи складає 95 сторінок (основний текст – 84 сторінок). Список використаних джерел нараховує 67 позицій.

ВИСНОВКИ

В Україні на сьогодні існує кілька соціальних груп військовослужбовців, що потребують значної соціально-психологічної адаптації. Це учасники бойових дій, ветерани та особи з інвалідністю внаслідок війни. Важливо зазначити, що ці групи мають особливі потреби, пов'язані з реабілітацією, підтримкою та інтеграцією в суспільство після участі у війні.

Однією з основних проблем, що постають перед цією категорією громадян, є необізнаність щодо аспектів соціального забезпечення, недосконале законодавство, яке, попри наявність великої кількості нормативно-правових актів, не завжди відповідає реаліям. Важливими проблемами є також недостатня ефективність державних програм, відсутність достатньої комунікації між державними установами та військовослужбовцями, а також не завжди доцільна структура допомоги, що надається. Необхідно розуміти, що соціально-психологічна адаптація цих категорій осіб повинна враховувати різноманітність потреб і забезпечувати різноманітні підходи, щоб реалізувати реальну підтримку.

Законодавча база в Україні для підтримки ветеранів і військовослужбовців є досить широкою, однак вона частково застаріла. Ключовими законодавчими актами є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (1993), Закон України «Про Збройні Сили України» (1991), а також інші нормативно-правові акти, що регулюють питання соціального забезпечення та адаптації військовослужбовців. Проте ці акти потребують оновлення та доповнення, оскільки з часом багато з них втратили свою актуальність.

Основні органи, що реалізують державну політику в цій сфері, включають Міністерство у справах ветеранів, Міністерство оборони України та Міністерство внутрішніх справ. Попри наявність великої кількості пільг, наданих ветеранам, важливо зазначити, що деякі з них не завжди відповідають реальним потребам цих осіб. Тому, необхідно проводити моніторинг і

адаптацію пільгових програм, щоб вони дійсно сприяли покращенню соціального становища ветеранів.

Розглядаючи досвід інших країн, можна виділити декілька ключових аспектів, які можуть бути корисними для України. Наприклад, в Ізраїлі не існує окремого визначення «ветерана» як такого, а соціальна підтримка ветеранів організована через Міністерство оборони, що обумовлено специфікою служби в країні. Порівняно з іншими країнами, Ізраїль має велику кількість пільг для ветеранів, зокрема, витрати на релігійні обряди для дітей загиблих солдатів, що є важливою частиною соціального забезпечення.

У Хорватії соціальна підтримка ветеранів реалізується через різноманітні програми, включаючи психологічну та матеріальну підтримку, а також професійну перепідготовку. Міністерство у справах ветеранів відповідає за надання соціальних послуг, включаючи пільги та медичне обслуговування для ветеранів з інвалідністю. Хорватія демонструє важливість залучення громадських організацій та місцевих органів влади до процесу підтримки ветеранів.

У Сполучених Штатах Америки існує добре розвинена система соціально-психологічної адаптації ветеранів, яка включає програми медичного обслуговування, реабілітації та працевлаштування. Одним з важливих інструментів є програма Transition Assistance Program (ТАР), яка допомагає ветеранам адаптуватися до цивільного життя через навчання та підтримку в пошуках роботи. США активно працюють над поліпшенням психологічної підтримки для ветеранів, зокрема через програми для боротьби з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР).

Таким чином, досвід цих країн може бути корисним для України при розробці ефективної стратегії підтримки та адаптації ветеранів. Україні варто запровадити комплексну систему, яка включатиме медичну, психологічну та соціальну допомогу для ветеранів, а також підтримку їхніх сімей.

Основними проблемами в сфері соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій в Україні виявлено: низька соціальна підтримка та

відсутність інклюзивних механізмів для реінтеграції; Невідповідність медичних послуг потребам ветеранів, зокрема в лікуванні посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресії та фізичних травм; Низький рівень доступності санаторно-курортного лікування; особливі медичні потреби жінок-ветеранок залишаються без належної уваги; відсутність комплексної системи реабілітації та соціальної інтеграції ветеранів; складність бюрократичних процедур для отримання пільг і допомоги; нестача інформації про права та доступні послуги; суспільство недостатньо обізнане про проблеми ветеранів, а жінки-ветеранки стикаються зі стереотипами, які знецінюють їхній досвід.

Незважаючи на наявність певних досягнень, державна політика в Україні потребує вдосконалення. Важливо створити єдину систему реабілітації та забезпечити якісну комунікацію між державними органами та ветеранами. Поліпшення законодавства, зменшення бюрократичних бар'єрів і забезпечення доступу до необхідних послуг можуть значно покращити життя ветеранів, сприяючи їхній повноцінній інтеграції в суспільство.

Внаслідок проведеного аналізу було сформовано рекомендації, щодо державної політики у сфері соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій. Вони включають покращення доступу до медико-реабілітаційних послуг, розвиток освітніх та професійних можливостей, спрощення бюрократичних процедур, створення інформаційної кампанії, а також заохочення суспільного включення.

Проведене дослідження не вичерпує всі аспекти проблеми формування й реалізації державної політики у сфері соціально-психологічної адаптації УБД. Доцільним є окреме звернення уваги на можливості й повноваження органів місцевого самоврядування у забезпеченні цього процесу; наукове обґрунтування критеріїв оцінювання якості послуг з соціально-психологічної адаптації тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іленко Н. М., Бойченко О. М., Іленко-Лобач Н. В. Соціально-психологічна адаптація здобувачів вищої освіти полтавського державного медичного університету в умовах воєнного стану. *Медична освіта*. 2023. № 2. С. 31–36.
2. Базарний С. В. Соціальна реабілітація військовослужбовців. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету* : Шоста всеукр. мультидисциплінарна конф. «Чорном. наук. студії», м. Одеса, 15 трав. 2020 р. Одеса, 2020. С. 152–157.
3. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII : станом на 30 жовт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 20.01.2024).
4. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII : станом на 1 жовт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 13.01.2024).
5. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII : станом на 28 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 13.01.2024).
6. Бехруз Х. Н. Поняття війни у міжнародному праві: проблеми концептуалізації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 558–561.
7. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 15.01.2024).
8. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. Ю. П. Сурмін В. Д. Бакуменко А. М. Михненко та ін. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.
9. Алещенко В. Соціально-психологічна адаптація учасників бойових дій. *Психологічний журнал*. 2022. № 8. С. 6–16.
10. Рудницька Н. Л. Державна політика соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій : Магістерська робота. Київ, 2022. С.103.
11. Кривошей В. М. Американська модель державної політики у сфері соціальної адаптації та захисту учасників бойових дій. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. № 4. С. 115–121.

- 12.Гордієнко Є. П. Механізми реалізації державної політики соціального захисту учасників бойових дій в Україні : Дисертація. Харків, 2021. 296 с.
- 13.Подоляка А. М., Колісніченко Р. М., Полтавець Л. І. Економіко-правові фактори соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій. *Чесць і закон*. 2022. № 1. С. 80–87.
- 14.Кузнецова О. А. Організація державної соціально-психологічної підтримки військовослужбовців та членів їх сімей. *Ольвійський форум – 2023: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі* : XVII Міжнар. наук. конф., м. Миколаїв, 15–18 черв. 2023 р. Миколаїв, 2023. С. 3–7.
- 15.Ліненко О. Проблемні питання правового регулювання психологічної реабілітації військовослужбовців та учасників бойових дій. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 2. С. 157–167.
- 16.Мазуренко Л. І. Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців: нормативно-правове забезпечення. *Актуальні проблеми політики*. 2023. № 71. С. 223–231.
- 17.Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України : веб-сайт. URL: <https://minre.gov.ua/> (дата звернення: 01.02.2024).
- 18.Міністерство внутрішніх справ : веб-сайт. URL: <https://mvs.gov.ua/> (дата звернення: 01.02.2024).
- 19.Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI : станом на 28 черв. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text> (дата звернення: 10.02.2024).
- 20.Міністерство оборони України : веб-сайт. URL: <https://mod.gov.ua/> (дата звернення: 10.02.2024).
- 21.Міністерство у справах ветеранів України : веб-сайт. URL: <https://mva.gov.ua/> (дата звернення: 10.02.2024).
- 22.Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII : станом на 25 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 19.11.2024).
- 23.AJLabs. How big is Israel's military and how much funding does it get from the US?. *Al Jazeera*. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2023/10/11/how-big-is-israels-military-and-how-much-funding-does-it-get-from-the-us> (date of access: 20.03.2024).

24. Basic Laws of Israel: Defense Service Law (1986). *Jewish Virtual Library*. URL: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/israel-defense-service-law-1986> (date of access: 25.03.2024).
25. Basic Laws of Israel: Defense Service Law (1986). *Jewish Virtual Library*. URL: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/israel-defense-service-law-1986> (date of access: 25.03.2024).
26. The Israel Defense Forces. URL: <https://www.idf.il/> (date of access: 01.04.2024).
27. U.S. Department of veterans affairs. URL: <https://www.va.gov/> (date of access: 01.04.2024).
28. Transition Assistance Program. DOL. URL: <https://www.dol.gov/agencies/vets/programs/tap> (date of access: 15.04.2024).
29. Tuličić Ž., Marić I. Veteran centers as example of comprehensive care for croatian homeland war veterans. *Poslovna izvrsnost - Business excellence*. 2018. P. 177–195.
30. Ministarstvo hrvatskih branitelja Republike Hrvatske. URL: https://branitelji.gov.hr/UserDocsImages/savjetovanja/10nacionalni_studeni_2013-2.pdf (дата звернення: 25.04.2024).
31. Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva branitelja. *NN Tražilica*. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_03_28_673.html (date of access: 01.05.2024).
32. Rudic F., Vladislavljevic A.V. Feature balkan war veterans still battling for state benefits. *Balkan transitional justice*. 2018. 8 October. URL: <https://balkaninsight.com/2018/10/08/balkan-war-veterans-still-battling-for-state-benefits-10-05-2018/> (date of access: 25.04.2024).
33. Закон про інтеграцію звільнених солдатів : Закон Ізраїлю від 28.04.1994 № 5574. URL: https://www.nevo.co.il/law_html/law01/150_023.htm#Seif33 (дата звернення: 10.05.2024).
34. Закону про резервну службу : Закон Ізраїлю від 16.04.2008 № 2152. URL: https://pa.milum.idf.il/SIP_STORAGE/files/9/3879.pdf (дата звернення: 10.05.2024).
35. Rein-Sapir Y., Ben-Ari E. The Israel reserve law: the duality of reservists and transformed military autonomy. *Armed forces & society*. 2021. No. 47. P. 710–731.
36. The National Insurance of Israel. *www.btl.gov.il*. URL: <https://www.btl.gov.il/English%20Homepage/About/Pages/default.aspx> (date of access: 15.05.2024).

37. Огляд міжнародних практик у сфері реінтеграції ветеранів: міркування щодо воєнного та повоєнного контексту України. *UNDP*. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/ohlyad-mizhnarodnykh-praktyk-u-sferi-reintehratsiyi-veteraniv-mirkuvannya-shchodo-voyennoho-ta-rovoynnoho-kontekstu-ukrayiny> (дата звернення: 25.05.2024).
38. Медичні пільги. *Департамент вшанування пам'яті та сімей спадщини Міністерства оборони*. URL: <https://mishpahot-hantzaha.mod.gov.il/Parents/Health/Pages/default.aspx> (дата звернення: 26.05.2024).
39. Програма «Борозни». *Міністерство оборони Ізраїлю*. URL: <https://www.hachvana.mod.gov.il/unique/Pages/tlamim.aspx> (дата звернення: 26.05.2024).
40. New Discriminatory Laws and Bills in Israel. *European Parliament*. 2010. 29 October. URL: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/dplc/dv/adallah_discriminatory_isra/adallah_discriminatory_israel.pdf (date of access: 30.05.2024).
41. Dolenec D. A Soldier's State? Veterans and the Welfare Regime in Croatia. *Anali Hrvatskog politološkog društva: časopis za politologiju*. 2018. Vol. 14, no. 1. P. 55–78. URL: <https://doi.org/10.20901/an.14.03> (date of access: 01.06.2024).
42. 2018 European Semester: Assessment of progress on structural reforms, prevention and correction of macroeconomic imbalances, and results of in-depth reviews under Regulation (EU) No 1176/2011. Brussels, 2018. 73 с. URL: <https://commission.europa.eu/system/files/2018-03/2018-european-semester-country-report-croatia-en.pdf> (дата звернення: 12.06.2024).
43. Grgurinovic M. Croatia registers over 3,000 more war veterans during pandemic. *Balkan transitional justice*. 2021. 13 December. URL: <https://balkaninsight.com/2021/12/13/croatia-registers-over-3000-more-war-veterans-during-pandemic/> (date of access: 14.06.2024).
44. Rašović R. U samo dva mjeseca 4000 branitelja zatražilo status ratnog vojnog invalida. *Večernji.hr*. 2018. 9 April. URL: https://www.vecernji.hr/vijesti/u-samo-dva-mjeseca-4000-branitelja-zatrazilo-status-ratnog-vojnog-invalida-1231339#google_vignette (date of access: 14.06.2024).
45. Закон про хорватських ветеранів Вітчизняної війни та членів їх сімей : Закон Хорватії від 06.12.2017 № 2758. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_121_2758.html (дата звернення: 20.06.2024).

46. Положення про внутрішню організацію Міністерства оборони :
Постанова Уряду Респ. Хорватія від 05.03.2012 № 673. URL:
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_03_28_673.html (дата
звернення: 20.06.2024).
47. The Ministry of Labour, Pension System, Family and Social Policy.
mrosp.gov.hr. URL: <https://mrosp.gov.hr/> (date of access: 25.06.2024).
48. Положення про внутрішню організацію МОЗ : Постанова Уряду Респ.
Хорватія від 12.08.2011 № 1985. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_08_94_1985.html (дата звернення:
26.06.2024).
49. Положення про внутрішню організацію Мінсоцполітики та молоді :
Постанова Уряду Респ. Хорватія від 07.08.2013 № 2290. URL:
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_08_102_2290.html (дата
звернення: 26.06.2024).
50. Лубківський М. 11% ветеранів: як повоєнна Хорватія повернула
військових до мирного життя. *Європейська правда*. 2018. 4 квіт. URL:
<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/04/4/7079902/> (дата
звернення: 29.06.2024)
51. Положення про внутрішню організацію Міністерства хорватських
ветеранів : Постанова уряду Респ. Хорватія від 31.08.2020 № 1826.
URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_08_97_1826.html
(дата звернення: 01.07.2024).
52. Національна Програма психосоціальної та медичної допомоги
учасникам і особам, які постраждали внаслідок Вітчизняної війни в
Республіці Хорватія : Програма М-ва оборони Хорватії. URL:
https://branitelji.gov.hr/UserDocsImages/savjetovanja/10nacionalni_studeni_2013-2.pdf (дата звернення: 04.07.2024).
53. Закон про цивільних жертв Вітчизняної війни : Закон Хорватії від
31.07.2021 № 84/21. URL: <https://www.zakon.hr/z/2851/Zakon-o-civilnim-stradalnicima-iz-Domovinskog-rata> (дата звернення: 04.07.2024).
54. Інноваційні підходи до працевлаштування та перекваліфікації ветеранів:
світовий досвід і перспективи для України. *Український ветеранський фонд*.
URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/07/Аналітичка-міжнародний-досвід.docx.pdf> (дата
звернення: 09.07.2024).
55. Кіндій І., Костишин Е. Деякі аспекти впровадження зарубіжного досвіду
соціально-психологічної адаптації ветеранів та учасників бойових дій в

- країні. *Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток*: Матеріали Всеукр. науково-практ. конф. студентів, курсантів та молодих вчен., м. Львів, 9 листоп. 2022 р. 2022. С. 37–43.
56. E-Benefits. *A Service of the Department of Veterans Affairs and the Department of Defence*. URL: <https://www.ebenefits.va.gov/ebenefits/> (дата звернення: 28.06.2024).
57. Ukrinform. У Києві пройшов форум «Україна. Рік 2024». *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3831888-u-kievi-prohodit-forum-ukraina-rik-2024.html> (дата звернення: 25.07.2024).
58. Актуальні потреби та бачення можливостей для кар'єрного і професійного зростання ветеранів. *Український ветеранський фонд*. URL: <https://veteranfund.com.ua/analitics/aktualni-potreby-ta-bachennia-mozhlyvostey-dlia-kar-ierno-ho-i-profesiynoho-zrostannia-veteraniv/> (дата звернення: 01.08.2024).
59. Клименко О., Чепурко Г. Проблеми соціальної адаптації ветеранів в Україні. *Інститут соціології НАН України*. URL: https://isnasu.org.ua/popsci/010_Klymenko_Chepurko_-_Problemy_veteraniv.php (дата звернення: 10.08.2024).
60. Потреби ветеранів 2023. *Український ветеранський фонд*. URL: <https://veteranfund.com.ua/analitics/needs-of-veterans-2023/> (дата звернення: 01.08.2024).
61. Державний бюджет на 2024 рік: на підтримку ветеранів та їх сімей передбачено майже 14 млрд грн. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhavnyi-biudzheth-na-2024-rik-na-pidtrymku-veteraniv-ta-ikh-simei-peredbacheno-maizhe-14-mlrd-hrn> (дата звернення: 08.08.2024).
62. Держбюджет-2023: Мінветеранів передбачено 6,8 млрд грн на підтримку захисників та членів їхніх сімей. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhbyudzheth-2023-minveteraniv->

peredbacheno-68-mlrd-grn-na-pidtrimku-zahisnikiv-ta-chleniv-yihnih-simej
(дата звернення: 08.08.2024).

63. Богатирчук Д.В. Державна політика США щодо військовослужбовців: підтримка, реформи та програми допомоги. *Політичні, правові та організаційні проблеми діяльності органів публічної влади та публічних службовців у воєнний та повоєнний період*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 21 черв. 2024. С. 56–58.
64. Богатирчук Д.В. Фандрайзинг як інструмент для соціально-психологічної адаптації військовослужбовців. *Політичні, правові та організаційні проблеми діяльності органів публічної влади та публічних службовців у воєнний та повоєнний період*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 21 черв. 2024. С. 150–153.
65. Кононенко В. Захист прав та свобод громадян в умовах електронного урядування. *Захист прав, свобод і безпеки людини в інформаційній сфері в сучасних умовах*: Матеріали другої наук.-практ. конф. м. Київ. 21 травня 2020. С. 160-166.
66. Кононенко В.В. Менеджмент в умовах війни: загальні аспекти. *Круглий стіл «Менеджмент в умовах війни». 30 листопада 2022 року до 110-річчя Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Вінниця. 2023. С. 11-14.
67. Кононенко В. Розроблення і реалізація загальнодержавних програм соціально-економічного розвитку. *Наукові перспективи*. 2023. № 7(37). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-7\(37\)-15-23](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-7(37)-15-23).